

**Co-funded by
the European Union**

**AKTYWIZUJĄCY SCENARIUSZ LEKCJI
opracowany w ramach projektu**

„INNOWACJE W EDUKACJI SZKOLNEJ”

Temat lekcji:

**Jak powstają fake newsy i kto je tworzy? Za kulisami manipulacji
(Analiza intencji – politycznych, ekonomicznych, ideologicznych –
oraz mechanizmów tworzenia fake newsów)**

1. Cele lekcji

Uczeń:

- rozumie, kto i dlaczego tworzy fake newsy,
- potrafi wskazać motywy (polityczne, finansowe, ideologiczne) dezinformacji,
- rozpoznaje mechanizmy manipulacji w procesie tworzenia fałszywych treści,
- zna typowe strategie rozpowszechniania dezinformacji,
- rozwija krytyczne myślenie i analizuje źródła informacji.

2. Grupa docelowa

Uczniowie szkół podstawowych

3. Metody nauczania

- Burza mózgów
- Mini-wykład z prezentacją
- Praca w grupach
- Analiza przypadków
- Dyskusja kierowana
- Refleksja indywidualna

**Co-funded by
the European Union**

4. Pomoce dydaktyczne / źródła

- Rzutnik / tablica interaktywna
- Karty z opisami scenariuszy tworzenia fake newsów
- Infografika: „Kto tworzy fake newsy i dlaczego?”
- Przykłady kampanii dezinformacyjnych (uproszczone opisy)
- Flipchart + pisaki
- Platformy fact-checkingowe (Demagog.org.pl, EUvsDisinfo.eu)

5. Przebieg lekcji (czas trwania: 45 minut)

1. Wprowadzenie – Kto tworzy fake newsy i po co? (5 min)

Forma: burza mózgów

Pytania wprowadzające:

- Kto według Was może tworzyć fake newsy?
- Dlaczego ktoś miałby chcieć szerzyć nieprawdę?
- Czy wszystkie fake newsy powstają „dla żartu”?

Dopowiedzenie nauczyciela:

Fake newsy nie powstają przypadkiem. To nie są przypadkowe błędy czy żarty bez znaczenia. Bardzo często są tworzone celowo, z konkretnym zamiarem i według przemyślanego planu. Za ich powstaniem stoją osoby, grupy, a czasem nawet całe organizacje, które chcą wpłynąć na odbiorców – ich emocje, myślenie, decyzje lub zachowanie.

Twórcy fake newsów mają zazwyczaj jakiś interes – polityczny, finansowy lub ideologiczny. Nie chodzi tylko o „robienie zamieszania” – chodzi o osiągnięcie korzyści kosztem prawdy i uczciwości informacyjnej.

Przykładowe intencje twórców fake newsów:

- Polityczne:
Chęć zdobycia władzy, osłabienia przeciwników, wywołania strachu przed konkretną grupą ludzi (np. migrantami, politykami, organizacjami międzynarodowymi).
Przykład: przed wyborami ktoś publikuje nieprawdziwe informacje oczerniające jednego z kandydatów.
- Ekonomiczne (zarobkowe):
Portale internetowe zarabiają na kliknięciach. Im bardziej sensacyjna wiadomość – tym więcej osób ją udostępni, przeczyta i kliknie, co oznacza więcej pieniędzy z reklam. Przykład: zmyślony artykuł o „nowym cudownym leku” linkuje do sklepu z suplementami.
- Ideologiczne lub światopoglądowe:
Niektóre fake newsy są rozpowszechniane, by promować określone przekonania

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską

**Co-funded by
the European Union**

religijne, nacjonalistyczne, antynaukowe albo spiskowe. Przykład: dezinformacja o „globalnym spisku lekarzy”, która podważa zaufanie do szczepień.

- Propagandowe i destabilizujące:
Czasami fake newsy są tworzone przez zagraniczne „fabryki trolli” lub rządy innych państw, by siać chaos, brak zaufania i konflikty społeczne w danym kraju. Przykład: wiadomości podważające uczciwość wyborów, wzmacniające podziały społeczne.
- Prowokacyjne lub „dla zabawy”:
Zdarza się, że osoby tworzą fake newsy dla „żartu”, prowokacji, albo żeby sprawdzić, jak łatwo inni dadzą się nabrać. Choć czasem zaczynają się jako „mem” lub „dowcip”, mogą się szybko rozprzestrzenić i wyrządzić realną szkodę.

Mechanizm działania fake newsa (w uproszczeniu):

1. Zmyślona lub zmanipulowana treść – często z silnym ładunkiem emocjonalnym.
2. Atrakcyjny nagłówek – np. sensacja, szok, groźba, teoria spiskowa.
3. Brak źródeł albo „fałszywy autorytet” – np. wymyślony ekspert, nieistniejący raport.
4. Szybkie rozpowszechnianie – przez media społecznościowe, grupy dyskusyjne, łańcuszki.
5. Efekt emocjonalny i poznawczy – odbiorcy reagują emocjonalnie, udostępniają, bez weryfikacji.

Dlaczego to działa?

Bo fake newsy odwołują się do emocji, a nie do faktów. Im więcej czujemy (strachu, gniewu, zachwyty), tym mniej analizujemy. Twórcy fake newsów dobrze o tym wiedzą – i to właśnie wykorzystują.

2. Definicja i przykłady (10 min)

1. Fake news

Fałszywa wiadomość stworzona tak, by wyglądała jak prawdziwa informacja — np. artykuł, wpis w mediach społecznościowych, zdjęcie lub film. Celem fake newsa jest wprowadzenie odbiorcy w błąd, wywołanie emocji (np. strachu, złości) lub nakłonienie do działania — np. kliknięcia, udostępnienia albo zmiany poglądów.

Przykład: Artykuł o tym, że „od 2026 roku Unia Europejska zakazuje książek papierowych” — całkowicie nieprawdziwa wiadomość, mająca wzbudzić niepokój.

**Co-funded by
the European Union**

2. Dezinformacja

To szersze zjawisko niż fake newsy. Oznacza celowe rozpowszechnianie fałszywych, zmanipulowanych lub niepełnych informacji w taki sposób, by wywołać konkretny efekt — np. zmylenie odbiorców, wywołanie chaosu, skłócenie ludzi lub zniszczenie czyjejś reputacji.

Przykład: Prawdziwe zdjęcie protestu w innym kraju podpisane jako „zamieszki w Warszawie” — wygląda wiarygodnie, ale jest kłamstwem, które może wzbudzić niepokój.

3. Propaganda

To przekaz medialny lub polityczny, który jest specjalnie przygotowany po to, by przekonać ludzi do jakiegoś poglądu, idei lub osoby. W propagandzie często pomija się niewygodne fakty albo przedstawia rzeczywistość jednostronnie.

Przykład: W czasie wojny propaganda może przedstawiać drugą stronę konfliktu jako całkowicie złą, a „naszą” jako idealną — bez cienia błędów.

4. Troll internetowy (troll)

To osoba, która specjalnie pisze w internecie komentarze, które są prowokacyjne, obraźliwe lub wprowadzające w błąd — tylko po to, żeby wywołać emocjonalną reakcję innych (np. złość, kłótnię). Trollowanie bywa też formą dezinformacji.

Przykład: Ktoś pod artykułem o szczepieniach pisze: „To wszystko ściema, chcą nas kontrolować przez chipy!” — bez dowodów, tylko by wywołać kłótnię lub zamieszanie.

5. Fabryka trolli

To zorganizowana grupa ludzi (czasem opłacana przez państwo lub firmę), która tworzy i rozsyła masowo fake newsy, zmanipulowane komentarze i memy. Ich celem może być wpływanie na wybory, opinię publiczną lub sianie zamętu w innych krajach.

Przykład: Grupa ludzi w biurze codziennie tworzy i udostępnia tysiące komentarzy w internecie, które mają np. osłabić zaufanie do nauki lub rządu.

6. Bot internetowy

Bot to program komputerowy, który automatycznie wykonuje działania w sieci — np. pisze komentarze, lajkuje posty, udostępnia treści. Wygląda jak prawdziwa osoba, ale nie jest człowiekiem. Boty często służą do masowego rozpowszechniania fake newsów.

Przykład: Na Twitterze ten sam post („Nowy lek ukrywany przez koncerny!”) pojawia się jednocześnie z 300 różnych kont — to robota botów.

7. Manipulacja informacją

To sposób przedstawiania informacji tak, by wpływała na odbiorcę w określony sposób — często bez mówienia całej prawdy. Może polegać na pomijaniu ważnych faktów, używaniu mocnych emocji albo pokazaniu czegoś tylko z jednej strony.

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską

**Co-funded by
the European Union**

Przykład: Zdjęcie pustych półek w sklepie jako „dowód” na kryzys, choć naprawdę było robione przed świętami – kiedy sklepy zawsze tak wyglądają.

8. Klikalność (clicks)

To liczba kliknięć, które dana treść (np. artykuł, film) zdobyła w internecie. Im więcej kliknięć, tym więcej pieniędzy z reklam zarabia jej twórca. Dlatego niektórzy celowo tworzą fake newsy – by przyciągać uwagę i zarabiać na emocjach odbiorców.

Przykład: Strona publikuje sensacyjne nagłówki typu „Nowy sposób leczenia raka! Lekarze go nienawidzą!”, żeby jak najwięcej osób kliknęło i obejrzało reklamy.

9. Sensacyjny nagłówek / clickbait

To przesadzony, emocjonalny tytuł wiadomości, który ma nas „złapać” i skłonić do kliknięcia — często bez związku z prawdziwą treścią artykułu. Może być początkiem fake newsa.

Przykład: „Szok! Zobacz, co zrobił ten nauczyciel na lekcji!” — a potem okazuje się, że chodziło o zwykły eksperyment fizyczny.

10. Ideologia

To zbiór przekonań i wartości, które określają, jak ktoś postrzega świat – np. poglądy polityczne, religijne, społeczne. Niektóre fake newsy są tworzone po to, by wzmocnić jedną ideologię albo atakować inną.

Przykład: Fake news mówiący, że wszystkie szczepionki są „grzechem”, może być próbą narzucania konkretnej ideologii.

11. Efekt emocji (manipulacja emocjonalna)

Fake newsy często działają, bo wywołują silne uczucia — jak gniew, lęk, współczucie czy oburzenie. Kiedy coś nas mocno porusza, trudniej nam myśleć krytycznie i łatwiej to udostępniamy bez sprawdzania.

Przykład: Obrazek z płaczącym dzieckiem i podpisem: „Rząd zabiera dzieciom wakacje!” — ma wywołać emocje, nawet jeśli treść nie jest prawdziwa.

3. Ćwiczenie grupowe: Kto i po co to zrobił?

Czas trwania: 15–20 minut

Forma: praca w grupach 3–5 osobowych

Cel ćwiczenia:

- Zrozumienie, że fake newsy są tworzone celowo
- Rozpoznanie intencji twórców (politycznych, ekonomicznych, ideologicznych)
- Rozwijanie umiejętności analizy, wnioskowania i argumentowania

**Co-funded by
the European Union**

Przebieg ćwiczenia – instrukcja dla nauczyciela

Podziel klasę na 4–6 grup po 3–5 osób.

Rozdaj każdej grupie jedną lub dwie karty z przykładem uproszczonej fałszywej informacji.

Zadanie grupy:

- Przeczytaj uważnie opis fake newsa.
- Odpowiedzcie wspólnie na trzy pytania:
 1. Kto mógł to stworzyć?
 2. Po co to zrobił?
 3. Jakiego mechanizmu manipulacji użył?

Pomoc dla uczniów: Nauczyciel może wypisać na tablicy pomocnicze pytania lub hasła w trzech kolumnach:

KTO? (np. troll, bot, właściciel portalu, grupa interesu...)

PO CO? (np. dla zysku, wpływu politycznego, ideologii, chaosu...)

JAK? (np. silne emocje, sensacja, clickbait, brak źródeł...)

Prezentacja: Każda grupa przedstawia swoją analizę w krótkiej, 1–2-minutowej wypowiedzi.

Przykładowe karty z fake newsami do analizy

Każda karta powinna zawierać:

- Nagłówek (rzekoma informacja)
- Opis kontekstu – uproszczony, realistyczny
- (Dla nauczyciela) Domniemany cel i mechanizm – do porównania z odpowiedziami uczniów

Karta 1

Nagłówek: „Polski rząd planuje zakaz domowego pieczenia chleba – bo zabiera energię z sieci!”

Opis: Plotka krążąca w mediach społecznościowych. Nie ma żadnego źródła. Do posta dołączone zdjęcie projektu ustawy, które okazało się przeróbką.

Cel: ośmieszenie władz, wzbudzenie nieufności

Mechanizm: dezinformacja + emocje + brak źródła

**Co-funded by
the European Union**

Karta 2

Nagłówek: „Nowy cudowny lek na raka – skuteczność 100%, ukrywana przez koncerny farmaceutyczne”

Opis: Artykuł z portalu pełnego reklam suplementów. „Ekspert” cytowany bez nazwiska, żadnych źródeł naukowych.

Cel: zysk finansowy, wzbudzenie nadziei i teorii spiskowej

Mechanizm: clickbait, fałszywy autorytet, granie na emocjach

Karta 3

Nagłówek: „Imigranci z Syrii dostają darmowe domy – my nic!”

Opis: Obrazkowy mem krążący w internecie. Nie zawiera linków ani źródeł. Często udostępniany na grupach lokalnych.

Cel: polaryzacja, wzbudzenie złości i podziałów społecznych

Mechanizm: wyolbrzymienie, absurd, żerowanie na emocjach

Karta 4

Nagłówek: „UE zakazuje hodowli psów w miastach – nowe rozporządzenie od 2026 roku!”

Opis: Grafika z logiem UE i podpisem. Po kliknięciu prowadzi do strony z reklamami.

Cel: wzbudzenie niechęci do UE, wykorzystanie emocji właścicieli zwierząt

Mechanizm: manipulacja symbolami, dezinformacja

Karta 5

Nagłówek: „Znany aktor przyznał: ‘Ziemia jest płaska!’ – zobacz nagranie”

Opis: Nagranie wygenerowane za pomocą sztucznej inteligencji (deepfake). Aktor nigdy tego nie powiedział.

Cel: manipulacja, dezinformacja, szerzenie spisków

Mechanizm: deepfake, fałszywe źródło, efekt autorytetu

Karta 6

Nagłówek: „Zakażony chleb z supermarketu – 14 osób w szpitalu!”

Opis: Post w lokalnej grupie. Niepotwierdzona informacja, którą zdementowały służby sanitarne.

Cel: sianie paniki, dezinformacja lokalna

Mechanizm: strach, fałszywe alarmy, brak źródeł

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską

**Co-funded by
the European Union**

Pytania pomocnicze dla uczniów:

- Czy informacja brzmi prawdopodobnie?
- Jakie emocje może wzbudzić ta wiadomość?
- Kto może zyskać na tym, że ludzie w to uwierzą?
- Czy są podane źródła? Czy są wiarygodne?
- Jakie techniki mogły zostać użyte, by przekonać odbiorcę?

Dodatkowe aktywności końcowe (opcjonalnie):

- Ranking: Który fake news wydaje się najbardziej niebezpieczny? Dlaczego?
- Tablica wniosków: Grupy zapisują swoje odpowiedzi w tabeli na tablicy (kolumny: Kto / Po co / Jak).
- Głosowanie klasowe: Najbardziej przekonujący fake news (czyli ten, który najłatwiej „wziąć za prawdę”).

4. Dyskusja – Jak rozpoznać manipulację? (8 min)

Czas trwania: ok. 8 minut

Forma: rozmowa kierowana (na forum klasy lub w kręgu)

Cel dydaktyczny dyskusji

- Uświadomienie uczniom, że manipulacja informacją często działa niezauważalnie, ale może wywołać realne skutki.
- Rozwijanie zdolności do refleksji, stawiania pytań, rozpoznawania emocji i analizowania intencji nadawcy informacji.
- Rozróżnianie faktów od opinii i ocenianie treści w kontekście źródła i języka przekazu.

Przebieg i wskazówki dla nauczyciela

Zaproś uczniów do rozmowy – możesz ustawić klasę w kręgu, by zwiększyć poczucie bezpieczeństwa i równości wypowiedzi.

Zachęcaj do swobodnych wypowiedzi – unikaj oceniania odpowiedzi. Zamiast mówić „źle/dobrze”, zadawaj pytania typu: „Co masz na myśli?”, „Dlaczego tak uważasz?”, „Czy ktoś myśli inaczej?”.

Możesz zapisywać najciekawsze myśli uczniów na tablicy lub flipcharcie – np. pod hasłami Emocje, Intencje, Sygnały ostrzegawcze, Fakty czy opinie?

Jeśli dyskusja „zamiera” – podaj przykład lub krótką sytuację do analizy („Wyobraźcie sobie, że widzicie nagłówek: ‘Szok! W szkołach zakażają dzieci specjalnie!’ – co czujecie? Co was niepokoi?”).

**Co-funded by
the European Union**

Propozycje pytań do uczniów (z rozbudowanym komentarzem dla nauczyciela)

1. Jakie emocje najczęściej towarzyszą fake newsom?

Wersja rozszerzona:

- Jakie uczucia pojawiają się, gdy widzicie sensacyjne wiadomości w internecie?
- Czy macie ochotę je od razu komuś przesłać? Dlaczego?

Komentarz dla nauczyciela:

Fake newsy bardzo często wywołują strach, gniew, zdziwienie, współczucie albo poczucie niesprawiedliwości – bo to właśnie emocje skłaniają nas do kliknięcia, podania dalej, bez zastanowienia się nad treścią. Warto podkreślić, że silna emocja może być sygnałem ostrzegawczym.

2. Jak manipulacja może wpłynąć na nasze decyzje lub zachowanie?

Uzupełniające pytania:

- Czy kiedyś uwierzyliście w coś, co potem okazało się nieprawdą? Jak się wtedy czuliście?
- Jakie skutki mogą mieć fake newsy, które wywołują silne emocje u wielu ludzi naraz?

Komentarz:

Manipulacja może prowadzić do pochopnych decyzji (np. zakupów, udostępniania, podpisywania petycji), ale też do utrwalania błędnych przekonań, nieufności, wrogości wobec grup społecznych lub instytucji.

3. Jak rozpoznać, że informacja może być stworzona w konkretnym celu?

Wersja rozwinięta:

- Co może wskazywać na to, że ktoś chce na nas wpłynąć?
- Czy informacje zawsze powstają „obiektywnie”, czy ktoś je pisze z jakiegoś powodu?

Komentarz:

Warto zwrócić uwagę na:

- brak źródeł lub ogólne odwołania („naukowcy mówią”, „eksperti ostrzegają”)
- silny, emocjonalny język
- jednostronne przedstawienie sprawy
- obecność haseł „ukrywają przed nami prawdę”, „to tajemnica, o której nie mówią w mediach”

To wszystko może wskazywać, że informacja ma określony cel – np. polityczny, finansowy lub ideologiczny.

**Co-funded by
the European Union**

4. Czy każda kontrowersyjna informacja to fake news?

Pytanie pomocnicze:

- Czy każda wiadomość, która kogoś złości, musi być fałszywa?
- Jak odróżnić trudną prawdę od nieprawdziwej sensacji?

Komentarz:

Nie – nie każda kontrowersja to dezinformacja. Prawdziwe wiadomości też mogą być trudne, szokujące lub bolesne. Kluczowe jest to, czy:

- są oparte na faktach i źródłach,
- pokazują różne strony sytuacji,
- są sprawdzalne.

To, że coś jest niewygodne lub niepopularne, nie znaczy, że to fake news.

5. Jak odróżnić fakty od opinii i interpretacji?

Wersja rozwinięta:

- Czy potraficie podać przykład faktu i opinii?
- Czy nagłówek „Rząd działa fatalnie!” to fakt czy opinia? A „Rząd podniósł podatki o 4%”?

Komentarz:

Fakt to coś, co można sprawdzić i potwierdzić (np. dane, liczby, wydarzenia).

Opinia to czyjś pogląd, często zabarwiony emocjami.

Fake newsy często mieszają jedno z drugim – dodają emocjonalną ocenę do faktu, by wpłynąć na odbiór. Umiejętność oddzielenia faktów od opinii to podstawa krytycznego myślenia.

6. Podsumowanie i refleksja (7–10 min)

Forma: praca indywidualna + wspólne podsumowanie

Cel dydaktyczny

- Zachęcenie uczniów do świadomego zastanowienia się nad tematem lekcji,
- Ugruntowanie wiedzy poprzez osobistą refleksję,
- Wzmocnienie postawy krytycznego myślenia i odpowiedzialności w sieci.

Instrukcja dla nauczyciela

- Rozdaj uczniom kartki lub poproś, by otworzyli zeszyty.

Co-funded by the European Union

- Wyjaśnij, że teraz każdy samodzielnie podsumuje lekcję – w krótkiej, osobistej formie.
- Zaproponuj uczniom dokończenie jednego (lub więcej) z poniższych zdań – możesz je zapisać na tablicy lub wyświetlić:

Zdania do dokończenia przez uczniów:

- „Zaskoczyło mnie, że fake newsy mogą być tworzone przez...”
- „Od dziś bardziej zwrócę uwagę na...”
- „Najgroźniejszym celem fake newsów jest...”
- „Zrozumiałem/am, że manipulacja to nie tylko kłamstwo, ale też...”
- „W przyszłości zanim udostępnię informację, sprawdzę...”
- „Emocje, które czuję przy czytaniu wiadomości, mogą wpływać na...”
- „Nie pomyślałem/am wcześniej, że ktoś może zarabiać na...”
- „Chciałbym/chciałabym, żeby więcej osób wiedziało, że...”
- „Fake newsy są groźne, bo mogą prowadzić do...”
- „Dziś nauczyłem/am się, że warto zadawać pytanie...”

Dalsze opcje realizacji refleksji (do wyboru)

Galeria refleksji na tablicy / ścianie

- Uczniowie piszą swoje wypowiedzi na samoprzylepnych karteczkach i przyklejają je na dużym arkuszu lub tablicy z tytułem:
- „Co zapamiętam z tej lekcji?”
- Można wspólnie odczytać kilka kartek (anonimowo) i skomentować.
- Ta „galeria” może pozostać w klasie jako pamiątka i punkt wyjścia do kolejnych zajęć o dezinformacji.

Klasowa mapa „Motywacje twórców fake newsów”

- Nauczyciel rysuje na flipcharcie lub tablicy 3 główne kategorie motywacji:
- Władza / Pieniądze / Ideologia
- Uczniowie (indywidualnie lub grupowo) dopisują do każdej kategorii przykłady z dzisiejszej lekcji (lub własne).
- Można użyć kolorowych karteczek lub pisaków, by zaznaczyć, które motywacje są ich zdaniem „najgroźniejsze”.

Refleksja anonimowa (dla nieśmiałych uczniów)

- Uczniowie wrzucają zapisane karteczki do „pudełka refleksji”.
- Nauczyciel na zakończenie odczytuje kilka – bez podawania autora – i podsumowuje lekcję słowami uczniów.

Podsumowanie ustne nauczyciela (propozycja)

„Dziś zobaczyliśmy, że fake newsy to nie tylko dziwne historie z internetu. Za nimi często stoją ludzie, którzy chcą nami sterować – przez emocje, strach, nadzieję albo złość. Umiemy

**Co-funded by
the European Union**

już rozpoznać, kiedy coś może być manipulacją. Ale ważne jest nie tylko wiedzieć, ale też zatrzymać się na chwilę, zanim coś udostępnimy, uwierzemy, prześlemy dalej.

To, co wybieramy w internecie, ma znaczenie – także dla innych. A my możemy mieć wpływ na to, jak wygląda nasza cyfrowa rzeczywistość.”

Słownik pojęć: Fake newsy – twórcy, cele i mechanizmy

Pojęcie	Definicja
Fake news	Fałszywa lub zmanipulowana informacja, która wygląda jak prawdziwa wiadomość. Jej celem jest wprowadzenie w błąd lub wywołanie emocji.
Dezinformacja	Celowe rozpowszechnianie fałszywych lub mylących informacji, aby uzyskać określony efekt – np. chaos, brak zaufania, manipulacja opinią.
Manipulacja	Świadome wpływanie na sposób myślenia odbiorcy poprzez emocje, wybiórcze informacje lub sugestie, by osiągnąć konkretny cel.
Propaganda	Przekaz mający na celu promowanie określonej idei, osoby lub poglądu, często z użyciem manipulacji lub zatajania faktów.
Clickbait	Sensacyjny, przesadzony nagłówek, który zachęca do kliknięcia – często niezgodny z treścią artykułu.
Bot	Program komputerowy, który automatycznie publikuje komentarze, lajkuje posty lub udostępnia treści – wygląda jak prawdziwy użytkownik.
Troll internetowy	Osoba, która celowo publikuje prowokujące lub fałszywe treści, by wywołać silne reakcje, kłótnie lub chaos.
Fabryka trolli	Zorganizowana grupa osób (często finansowana), która masowo produkuje i rozpowszechnia dezinformację w internecie.
Deepfake	Fałszywe nagranie wideo lub audio stworzone przy pomocy sztucznej inteligencji, które przedstawia kogoś w sytuacji, która nigdy nie miała miejsca.
Efekt emocji	Zjawisko, w którym silne uczucia (strach, gniew, zachwyt) powodują, że wierzymy w treść bez jej sprawdzenia.
Klikalność	Liczba wejść na stronę internetową. Im więcej kliknięć, tym większy zarobek dla autora – to napędza produkcję fake newsów.

**Co-funded by
the European Union**

Pojęcie	Definicja
Ideologia	Zespół poglądów i wartości, według których ktoś ocenia rzeczywistość. Fake newsy mogą być tworzone, by ją promować lub narzucać.
Cel manipulacji	Powód, dla którego ktoś tworzy fake newsa – np. zdobycie władzy, pieniędzy, wpływu na wybory lub społeczeństwo.

Przewodnik metodyczny dla nauczyciela

Temat lekcji:

Jak powstają fake newsy i kto je tworzy?

(Analiza intencji politycznych, ekonomicznych i ideologicznych oraz mechanizmów manipulacji)

Cele ogólne lekcji

- Rozwijanie świadomości medialnej i informacyjnej uczniów
- Kształcenie umiejętności krytycznego myślenia
- Uświadomienie, że fake newsy powstają z konkretnych powodów i intencji
- Nauka rozpoznawania mechanizmów manipulacji i dezinformacji

Główne zagadnienia lekcji

- Kim są twórcy fake newsów (pojedyncze osoby, grupy, boty, fabryki trolli)
- Jakie mogą mieć cele: polityczne, ekonomiczne, ideologiczne
- Jakie techniki manipulacji są używane: clickbait, gra emocjami, deepfake, fałszywe źródła
- Jak odróżnić wiarygodne informacje od zmanipulowanych przekazów

Dostosowanie do grupy wiekowej

Uczniowie w tym wieku często nie mają jeszcze dobrze rozwiniętych umiejętności filtrowania informacji – dlatego:

- Unikaj specjalistycznych terminów bez wyjaśnienia (np. „dezinformacja hybrydowa”)
- Stosuj konkretne przykłady z życia uczniów (YouTube, TikTok, memy)
- Pokazuj, że manipulacja nie zawsze wygląda groźnie – często jest „śmieszna” lub „sensacyjna”

**Co-funded by
the European Union**

Wskazówki metodyczne – jak prowadzić lekcję

1. Wprowadzenie

Zacznij od pytania otwierającego, np.: „Czy wszystko, co wygląda profesjonalnie w internecie, jest prawdziwe?”

W burzy mózgów nie oceniaj wypowiedzi – zbieraj skojarzenia na tablicy, nawet te nieoczywiste

2. Mini-wykład i definicje

Staraj się łączyć teorię z pytaniami do uczniów („Dlaczego ktoś mógłby chcieć to zrobić?”)

Zamiast tylko czytać definicje, pokaż ilustracje lub fragmenty prawdziwych fake newsów (np. nagłówki, memy)

3. Praca w grupach – „Kto i po co to zrobił?”

Przydziel grupom karty z fake newsami z różnymi intencjami (władza / pieniądze / ideologia)

Zachęcaj do dyskusji wewnątrz grup: niech próbują dojść do wspólnej decyzji

Zwracaj uwagę, czy rozpoznają intencję i mechanizm manipulacji, nie tylko „czy to prawda”

4. Dyskusja kierowana

- Zadawaj pytania otwarte i pogłębiające, np. „Czy ktoś z was kiedyś kliknął w coś, co okazało się nieprawdą?”
- Podkreślaj, że nawet dorośli ulegają fake newsom – to nie powód do wstydu, ale do nauki
- Nie bój się trudniejszych tematów (np. ideologia) – przedstaw je przez neutralne przykłady

5. Refleksja i podsumowanie

Zakończ lekcję pytaniem: „Jakie pytania warto sobie zadać, zanim w coś uwierzimy?”

Poproś uczniów o krótką refleksję – ustną, pisemną lub w formie plakatu / galerii myśli

Materiały pomocnicze – warto przygotować:

- Karty z przykładami fake newsów (różnych typów – tekst, nagłówki, mem, film)
- Tablica sygnałów ostrzegawczych: brak źródeł, silne emocje, szokujące tezy, jednostronność
- Szablon do refleksji: dokończ zdanie „Zrozumiałem/am, że...”
- Quiz / test utrwalający wiedzę – np. Kahoot, Google Forms
- Słownik pojęć – do rozdania lub jako karta pracy

**Co-funded by
the European Union**

Możliwe rozszerzenia / zadania dodatkowe

- Projekt klasowy: stwórzcie plakat lub infografikę „Jak nie dać się manipulacji w internecie”
- Zadanie domowe: znajdź w sieci przykład podejrzaney informacji i przeanalizuj ją według 3 pytań: kto?, po co?, jak?
- Scenki: odegrajcie sytuację, w której ktoś z klasy udostępnia fake newsa – jak zareagują inni?

Źródła naukowe i edukacyjne

EDMO – European Digital Media Observatory

<https://edmo.eu>

– europejska platforma badawcza zajmująca się monitorowaniem dezinformacji, edukacją medialną oraz wspieraniem współpracy organizacji fact-checkingowych.

EUvsDisinfo – projekt Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych

<https://euvsdisinfo.eu>

– oficjalna baza kampanii dezinformacyjnych wymierzonych w UE, analizy intencji twórców fake newsów, typologia manipulacji i narzędzia edukacyjne.

UNESCO – „Media and Information Literacy Curriculum for Teachers”

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000192971>

– globalne podejście do edukacji medialnej i informacyjnej, z uwzględnieniem zjawisk takich jak propaganda, deepfake, bańki informacyjne i manipulacja.

Polskie źródła fact-checkingowe i edukacyjne

Demagog.org.pl – największy polski portal fact-checkingowy

<https://demagog.org.pl>

– analizy fałszywych narracji, definicje i przykłady mechanizmów manipulacji, w tym w kontekście wyborów, zdrowia, edukacji i społeczeństwa.

Konkret24 – redakcja weryfikacyjna TVN24

<https://konkret24.tvn24.pl>

– przeglądy i weryfikacje kontrowersyjnych informacji, m.in. na temat działań politycznych, kryzysów społecznych i teorii spiskowych.

Niebezpiecznik.pl – portal o bezpieczeństwie w sieci i edukacji cyfrowej

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską

**Co-funded by
the European Union**

<https://niebezpiecznik.pl>

– źródła o manipulacjach technologicznych, oszustwach z użyciem AI, fake newsach generowanych automatycznie, deepfake'ach i botach.

Czeskie i słowackie źródła fact-checkingowe

Manipulátoři.cz

<https://manipulatori.cz>

– czeski portal edukacyjno-analityczny specjalizujący się w demaskowaniu dezinformacji, analizowaniu motywów twórców fake newsów i popularyzacji wiedzy o manipulacji.

Demagog.cz / Demagog.sk

<https://demagog.cz> / <https://demagog.sk>

– odpowiedniki polskiego Demagoga w Czechach i na Słowacji, skupiające się na analizie wypowiedzi publicznych, weryfikacji danych i edukacji medialnej.

Infosecurity.sk – Inštitút pre bezpečnosť politiku

<https://infosecurity.sk>

– słowacki ośrodek badający bezpieczeństwo informacyjne, z naciskiem na zagrożenia dezinformacyjne i manipulacje w regionie Europy Środkowo-Wschodniej.

Radio Prague International – Eurovolby a fake news

<https://cesky.radio.cz/eurovolby-a-fakenews-8130495>

– dziennikarskie opracowanie dotyczące fałszywych narracji przed wyborami europejskimi, ze wskazaniem intencji ich twórców.

